

Dalia ŠIMKUTĖ

## Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos šventumas – tebesitęsianti tikrovė

**Kretingos Viešpaties Apreiškimo Švč. M. Marijai bažnyčioje buvo pristatyta kunigo pranciškono, botaniko, gydytojo, pirmojo Lietuvos augalų tyrinėtojo Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos (1771–1849) užtarimu patirtų Dievo malonių knyga. Bus tęsiamas tarpukario pranciškonų pradėtas darbas – užrašomos per jo užtarimą patirtos Dievo malonės. Apie tai, kuo ypatingas tėvas Ambraziejus, kuo jis gali mums padėti kalbėjomės su Kretingos pranciškonų vienuolyno bibliotekininke, Lietuvos pasauliečių pranciškonų ordino J. A. Pabrėžos darbo grupės vadove Nijole Raudyte OFS.**

**J. A. Pabrėžos veikla neapsiribojo vien kunigo pranciškono pareigomis?**

Kunigas pranciškonas J. A. Pabrėža – įvairiapusė asmenybė, praturtinusi Lietuvos kultūrą, švietimą, mokslą, sveikatos apsaugą, socialinę ir dvasinę gyvenimą. Jis sukūrė ir pagrindė šiandien naudojamą lietuvišką botanikos mokslo terminiją, parengė pirmąjį lietuvišką-žemaitišką geografijos vadovėlį, įkūrė neformalią lituanistinę rašomosios bendrinės (žemaičių) kalbos mokyklą, parašė didelių pamokslų rinkinių, botanikos, praktinės medicinos ir farmacijos veikalų, kurių rankraščiai saugomi Lietuvos mokslo įstaigose, muziejuose, bibliotekose. J. A. Pabrėžos grožinė kūryba įtraukta į XIX a. I pusės lietuvių literatūros istoriją.

Istojęs į Kretingos bernardinų vienuolyną, jų mokykloje dėstė lotynų kalbą, gamtos mokslus, tikyba. Vienuolyne atsi-

dėjo homiletikai, mokslinei veiklai, praktinei medicinai, farmacijai ir kūrybai. Čia parašė svarbiausius pamokslų, botanikos, medicinos ir kitus veikalus, tikslingai sukaupė didžiąją dalį savo vertingos bibliotekos, būtinos įvairiapusėje veikloje. Gyvendamas Kretingoje, palaikė ryšius su XIX a. žemaičių kultūros sąjūdžio dalyviais ir mokslininkais: Simonu Daukantu, Jonu Krizostomu Gintila, Silvestru Rucevičiumi, Motiejumi Valančiumi, Juozapu Jundzilu, Johanu Frydrichu Volfgangu ir kitais. Jo pastangomis XIX a. pradžioje turtinga Kretingos bernardinų biblioteka buvo prieinama lituanistikos studijoms ir bibliografijai. Šis dvasininkas visuomenėje tapo žinomas kaip knygis ir knyginkas: teikė M. Valančiui medžiagos jo rašomai „Žemaičių vyskupystei“ (kurioje 1847 m., dar gyvam esant, pasirodė pirmoji jo darbų ir asmenybės vertinimo publikacija). S. Daukantas per jį iš Petrabilio palaikė ryšius su savo namiškiais ir siuntė jam platinti savo parašytas ir kitų išspausdintas knygeles.

J. A. Pabrėža laikomas lietuvių botanikos tėvu – jis yra didžiausio per visą XIX a. Lietuvos mokslo istoriją botanikos veikalo „Taislius auguminis“ (1843), parašyto lietuviškai (žemaitiškai), autorius. Jis sukūrė ir pagrindė lietuvišką botanikos mokslo terminiją. 1830 m. Vilniaus universiteto profesoriaus Juozapo Jundzilo veikalė „Opisanie roslin w Litwie in Wolyniu, Podolu i Ukrainie“ paminėtas J. A. Pabrėža ir jo surinkti

augalai. Kunigas Ambraziejus Kašarauskas (1821–1882), vėliau M. Valančiaus prašymu, kunigų seminarijai rengęs botanikos darbus, naudojo J. A. Pabrėžos rankraščius. Svarbiausio veikalo „Botanika, arba Taislius auguminis“ dalis pirmą kartą išleista 1900 m. Jungtinėje Amerikos Valstijose, o visos – 2008–2015 m. Lietuvoje. 2008 m. rankraštis įtrauktas į UNESCO nacionalinį registrą „Pasaulio atmintis“. Išlikęs J. A. Pabrėžos sudarytas per 800 pavadinimų Lietuvos augalų herbariumas, saugomas Vilniaus universiteto Gamtos tyrimų centre. J. A. Pabrėža 1831–1834 m. parašė pirmąjį lietuvišką (žemaitišką) geografijos vadovėlį „Ižėgis Geograpyje (Žemiuraszts) ira apraszims žemys“, kurio rankraščio perrąšas skelbiamas 2019 m. Lietuvių kalbos instituto išleistoje knygoje „Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos Geografija“. Ko gero, tai – pirmasis lietuviškas gamtos mokslų vadovėlis.

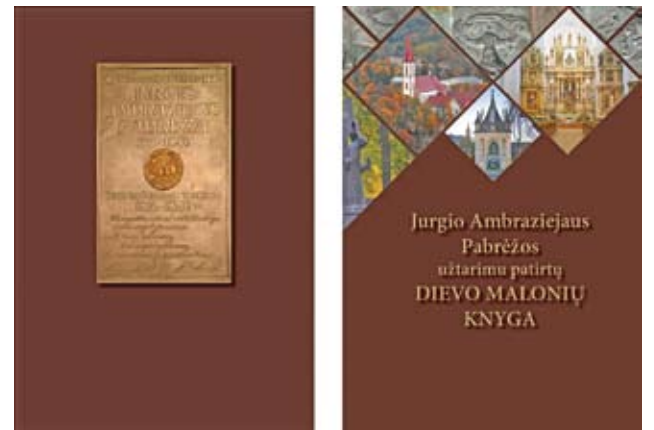
Šis pranciškonas kunigas taip pat yra reikšmingos dvasinės literatūros ir pamokslų rinkinių, kurių svarbiausi – „Kninga pirma apei Sakramentus“, „Pamokslay Wayringosy Materyjosy“, „Kninga. – Tórėti sawiey Kozonius“, autorius. Gausus rankraštis J. A. Pabrėžos palikimas pradėtas publikuoti tik po autoriaus mirties. Vyskupo M. Valančiaus pastangomis 1869 m., o vėliau – 1877 m. ir 1893 m., su kontrafakcine 1849 m. leidimo data pasirodė J. A. Pabrėžos dvasinio turinio knygelė „Parkratima tąn saužines / parasze kunegas Embraziejus Pabrieža, bernadinas Kretingos klostoriaus“. 1900 m. Jungtinėje Amerikos valstijose kunigo Antano Miluko dėka išleista svarbiausio veikalo „Botanika arba taislius auguminis“ dalis ir kt. Pirmasis pamokslų rinkinys pavadinimu „Pamokslai vairingose materijose, sakyti Ambraziejaus Pabrėžos“ išleistas Lietuvių kalbos

instituto 2021 m. J. A. Pabrėža parengė ir apie 42 medicinos ir farmacijos darbus, skirtus sveikatos apsaugai, švietimui, gydymo praktikai, kurie nebuvo publikuoti. Didžioji rankraščių dalis išlikusi, saugoma Lietuvos muziejuose, bibliotekose.

J. A. Pabrėža XIX a. I pusėje įkūrė ir vadovavo neformaliai lituanistinei mokyklai Kretingos bernardinų vienuolyne, kurios išlikusių veikalų kolekcija 2019 m. pripažinta nacionalinės reikšmės dokumentinio paveldo objektu ir įrašyta į UNESCO programos „Pasaulio atmintis“ Lietuvos nacionalinį registrą. Kunigas yra žinomas ir kaip XIX a. I pusės lietuvių grožinės literatūros atstovas: jo eilėraščiai lenkų ir lietuvių kalbomis – „Esu sau žmogelis šarpus kožname darbe“, „Apie pypkininką“ ir kt. yra tapę liaudies dainomis, užrašyti S. Daukanto liaudies dainų rinkinyje. Poezija pirmą kartą išspausdinta 1846 m. Liudviko Jucevičiaus veikalė „Litwa“, įtraukta į „Lietuvių literatūros istorijos chrestomatiją“ ir kt. veikalus. Šiandien šį dvasininką pagrįstai galime vadinti pirmuoju lietuviu, XIX a. pradėjusiu mokslo darbus rašyti lietuviškai. Jis žinomas ir kaip XIX a. pirmosios pusės bibliofilas, o jo knygų rinkinys daugeliu požiūrių yra viena įdomiausių to laikmečio asmeninių bibliotekų Lietuvoje, atstovaujančių pranciškoniskąją knygos kultūrą.

**Tėvas Pabrėža 1802–1807 m. tarnavo vikaru Plungės Šv. Jono Krikštytojo bažnyčioje. Kuo šis laikotarpis pildė jo gyvenimą?**

Plungėje kunigas J. A. Pabrėža pasirašė svarbius dvasinius pasiryžimus (ryžtus), kuriuos šiandien galima perskaityti Vinco Gidžiūno monografijoje. Jo sąsajas su miestu liudija iki šiol išlikę Plungėje sakytų pamokslų originalai ir asmeninės bibliotekos knygos, saugomos Vil-



**Žmonės ateina pasimelsti prie J. A. Pabrėžos kapo, ant kurio pastatyta neogotikinio stiliaus koplytėlė.**

J. Klietkutės nuotr.

niaus universiteto bei Kauno apskrities viešosiose bibliotekose su įrašytomis proveniencijomis. Viename iš jų – trijų tometų Mykolo Ignacijaus Vicherto veikale lenkų kalba „Katekizmo mokyklas apie apaštališkuosius Dievo ir Bažnyčios įsakymus“ (1781 m.) matome jo ranka paliktus nuosavybės įrašus: „Iš Plungės vikaro Jurgio Pabrėžos knygu. Iš viso 3 tomai kainuoja 9 muštinius talerius (Z Ksiąg X[ia]dza]. Jerzego Pabrėža // Wikar[us] Plung[ensis] // Wszystkie 3 Tomiki Kofztuje // Talarow Bytych 9.). Tėvas Pabrėža savo bibliotekoje turėjo Plungės parapijos administratoriui Adomui Paulauskui (Adam Pawłowski), kuris apie 1797 m. rūpinosi naujos medinės bažnyčios statyba, priklausiusių knygų. Įdomus faktas, kad 1817 m. J. A. Pabrėža išvykdamas gyventi į Kretingos bernardinų vienuolyną, savo įkurtą altariją Kartenoje rūpintis pakvietė Plungės kunigą Martyną Filipavičių (Marcin Filipowicz). Taigi Plungės miestas ir žmonės buvo labai svarbūs kunigo J. A. Pabrėžos pašaukime.

**Po J. A. Pabrėžos mirties žmonės pradėjo melstis prie jo kapo, tikėdami jo užtarimo galia. Galbūt planuojama inicijuoti jo beatifikacijos bylą?**

Žmonėms pradėjus melstis ant tėvo Ambraziejaus kapo, 1895 m. tuometinis pranciškonų vienuolyno gvardijonas

br. Feliksas Rimkevičius pastatė akmeninį kryžių. J. A. Pabrėžos, kaip šventojo, kultas tarp tikinčiųjų ypač paplito XX a. 3 dešimtmety. Šalies spaudoje pasirodė liudijimai apie patirtus pasveikimus meldžiantis prie jo kapo. Tad tarpukaryje tėvai pranciškonai nusprendė ruošti J. A. Pabrėžos beatifikacijos bylos inicijavimui. Šia intencija 1932 m. Kretingos vienuolyno gvardijonas, vėliau – Šv. Kazimiero provincijos provincijolas Augustinas Dirvelė ant dvasininko kapo pastatė neogotikinio stiliaus koplytėlę, o 1938 m.

P. Ruškys parengė biografinę studiją. Tačiau pasirengimą beatifikacijai nutraukė prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas.

**Kokios J. A. Pabrėžos užtarimu patirtos Dievo malonės užrašytos tarpukario spaudoje?**

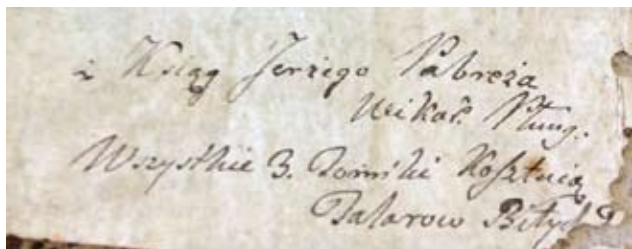
1936 m. dienraštyje „Rytas“ (Nr. 73, kovo 28 d., p. 8) paskelbtas valdininko Stanislovo Kaupo liudijimas apie pasveikimą „Tikėkime stebuklais“. Pasakojama, jog 1923-aisiais jis buvo kareivis savanoris, stiprios sveikatos, sportavo. Nukritęs nuo arklio, nežymiai susižeidė stuburą. Šešis metus pasikartodavo skausmai. Kartą staugė pradėjo šalti ir drebėti kojos, o po dviejų savačių paralyžiavo. Buvo išvežtas į Kauno ligoninę, padarytos ke-

Nukelta į 16 psl.



**Viena iš Plungėje tėvo Ambraziejaus turėtų knygų nugarėlė.**

N. Raudytės nuotr.



**Viename iš J. A. Pabrėžos leidinių ranka padarytas įrašas, kuriame pažymi, kad yra Plungės vikaras.**

N. Raudytės nuotr.

# Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos šventumas – tebesitęsianti tikrovė

**Atkelta iš 4 psl.**

lios stuburo operacijos. Operavo daktaras Kuzma, vienas garsiausių šalies chirurgų, kuris konstatavo, kad pacientas vaikščioti nebegalės. Medicinai pasirodžius bejėgei, jis nenustojė tikėti Dievo gailestingumu, tačiau stebuklų nepripažino. Laikraštyje perskaitė apie Kretingos kapinėse palaidotą tėvą Ambraziejų, per kurį žmonės išprašo iš Dievo įvairių malonių. Gyvo tikėjimo paliestas, per tėvą Pabrėžą meldė iš Viešpaties pasveikimo malonės. Staiga pradėjo gerėti jo sveikata, netgi

ėmė vaikščioti. Po kiek laiko išdarbino Kretingos pranciškonų gimnazijoje sekretoriumi. Tik praėjus keliems metams po šio stebuklo, ryžosi apie tai paskelbti šalies spaudoje.

Dievo malones, patirtas meldžiantis prie pranciškono kapo, apie 1921 m. pirmasis pradėjo rinkti vienuolyno gvardijonas Jeronimas Pečkaitis, o vėliau iki pat 1943 m. – biografas kunigas Petras Ruškys beatifikacijai skirtame mašinraštyje „Kunigas Jurgis (Tėvas Ambrozijas) Pabrėža (1771.I.15-1849.X.30.) Jo gyvenimas, darbuotė

ir pomirtinė garbė“. Liudijimą pateikusių asmenų sąrašą matome ir plungiškę Domicelę Burneikienę iš Vitkų kaimo, Plungės valsčiaus. Minėti tarpukario liudijimai yra paskelbti „Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos užtarimu patirtų Dievo malonių knygoje“ ir prieinami internete ([https://issuu.com/jolantaklietkute/docs/2022\\_malonių\\_knyga\\_info](https://issuu.com/jolantaklietkute/docs/2022_malonių_knyga_info)).

## **Kokiais atvejais partartina prašyti tėvo Pabrėžos užtarimo?**

Šiandieniam pasaulyje yra svarbūs šventųjų gyvenimo pavyzdžiai – įkvėpiantys ir vedantys link Dievo visose gyvenimo situacijose. Šventieji ir palaimintieji yra istorinės asmenybės – žmonės, galbūt tokie kaip ir mes, gyvenę skirtingose epochose, bet mums artimi savo žmogiškumu. Šventieji ir palaimintieji, pažymėti Dievo malonės ženklu, dalijasi Dievo malone su mumis – yra mūsų tarpininkai, užtarėjai pas Viešpatį.

Jo užtarimo įvairiais reikalais galima prašyti nuėjus į Kretingos senąsias kapines Vilniaus gatvėje, kur yra jo kapas su antkapine neogotikinio stiliaus koplyčia. Pastebime, jog čia negėsta

žvakių liepsnos, žmonės – tiek jauni, tiek vyresni nuolat meldžiasi.

Jeigu per J. A. Pabrėžos užtarimą jūs patyrėte pagijimą ar kitokių Dievo malonių, kviečiame atvykti į Kretingos Viešpaties apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčią (Vilniaus 2 A, Kretinga), susitikti su vienuolyno gvardijonu, broliu Andriumi Dobrovolsku OFM ir knygoje užrašyti liudijimą. Ši knyga bus saugoma nuo viešos prieigos. Tačiau, jeigu asmuo sutiks, pakeltus vardą liudijimas gali būti publikuojamas ir internetinėje erdvėje, kad dabarties žmonės patvirtintų, jog ir šiandien Dievas stebuklingu būdu veikia mūsų gyvenimuose.

## **Kaip manot, kodėl svarbu užrašyti žmonių liudijimus apie J. A. Pabrėžos užtarimo dėka patirtas malones?**

J. A. Pabrėžos pagalba patirtų Dievo malonių knyga yra tarpukario brolių pranciškonų veiklos tęsinys. Tarpukario pranciškonai maždaug nuo 1921 m. vienuolyno knygoje ėmė užrašinėti per tėvo Ambraziejaus užtarimą patirtas Dievo malones, kai kurias

svarbesnes žinutes publikavo spaudoje, tačiau sovietinė okupacija nutraukė pranciškonų surinkimus ir pradangino surinktus dokumentus. Pirmojoje knygos dalyje surinkti išlikę tarpukario liudijimai, antroje dalyje laukiame dabartinių liudijimų apie mūsų gyvenimuose patirtas Dievo malones, gautas prašant J. A. Pabrėžos užtarimo.

Tarpukario broliai pranciškonai liudijimus užrašinėjo tikėdamiesi, kad jie bus naudojami beatifikacijos byloje. Ši knyga tokio tikslo neturi. Žinoma, jeigu beatifikacijos byla kažkada ir bus pradėta, ši knyga bus joje paminėta kaip bažnyčios istorinis šaltinis. Tad Dievo malonių knygos tikslas – bažnyčios istorijai išsaugoti autentiškus liudijimus ir palikti žinutę ateičiai, kad J. A. Pabrėžos šventumo garsas nėra kažkokia naujiena, bet jau kelis šimtmečius besitęsiančios tikrovės patvirtinimas.

## **Svarbiausi J. A. Pabrėžos gyvenimo faktai**

- 1771 m. sausio 15 d. gimė Večių kaime Skuodo rajone.
- 1786–1791 m.

mokėsi Kretingos gimnazijoje, 1791–1794 m. studijavo mediciną Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vyriausiojoje mokykloje (Vilniaus universitete).

- 1794 m. dalyvavo Tado Kosciuškos sukilime, kuriam pralaimėjus, į medicinos studijas nebeįėjo.

- 1794 m. įstojo į Žemaičių kunigų seminariją Varniuose, po dvejų metų iššventintas kunigu.

- 1796–1798 m. buvo vikaru Šiluvos bažnyčioje, 1798–1800 m. – administratorius Raudėnų parapijoje.

- 1800–1802 m. vikaru Tverų, o 1802–1807 m. – Plungės bažnyčioje.

- 1807–1817 m. – Kartenos bažnyčios altaristas.

- 1816 m. gruodžio 8 d. įstojo į Kretingos bernardinų vienuolyną, po metų davė trečiojo ordino įžadus, gavo pranciškonų Ambraziejaus vardą.



„Nebeturiu kantrybės tam tikriems dalykams ne todėl, kad tapau arogantiška, o tiesiog todėl, kad gyvenime priėjau tokį tašką, kai nebenoriu švaistyti laiko tam, kas man nepatinka ar kas mane skaudina. Nebeturiu kantrybės cinizmui, pavydui, perdėtai kritikai ir bet kokiems reikalavimams. Praradau norą įtikti tiems, kurie man nepatinka, mylėti tuos, kurie manęs nemėgsta, ir šypsotis tiems, kurie nenori šypsotis man atgal. Nebeskiriu nė vienos minutės savo laiko tam, kuris meluoja ar nori manipuliuoti manimi ar kitais.

Nusprendžiau nebesitaikstyti su apsimeitinėjimu, veidmainyste, seklumu, nesąžiningumu ir pigiomis pagyromis. Nebegaliu toleruoti selektyvios erudicijos ir akademinės arogancijos. Nekenčiu konfliktų ir lyginimų. Tikiu priešybių suderinamumu, todėl vengiu kietų ir nelanksčių žmonių.”

**Meryl Streep, g. 1949 m. birželio 22 d.**

Iš prancūzų kalbos vertė Genutė Matevičiūtė

Ilustracija iš soc. tinklų.



„ŽEMAIČIŲ SAULUTĖS“ ESĖ

# Miško burtai skautų stovykloje

**Atkelta iš 15 psl.**

raudonoji burbuolė Ūla, kurios rezultatas – 20 dėžių. Tiesa, vėliau ir jos rezultata pagerino iš Plungės kilęs skautas Robertas, atvykęs į stovyklą pasiimti dukrytės Paulinos (24 dėžės).

Skubiai pavakarienia- vę, susirinkome stovyklos uždarymo rikiuotėje. Joje įtekti stovyklautojų pažymėjimai, padėkota visiems vadovams ir kitiems, ėjusiems svarbias pareigas. Buvo daug šūkių, gerų žodžių, apsikabinimų, dovanėlių ir begalė malonių akimirku. Nuleidus vėliavas, Ukrainos vėliava po jautrių tuntininko žodžių apie narsių žmonių kovą už laisvę įteikta stovyklos dalyviams ukrainiečiams. Po vėlyvo vakaro lau-

žo vieni liko džiaugtis baltąja naktimi, kiti – saldžiu miegelium po ilgos dienos.

## **Aštuntoji diena**

šeštadienis buvo skirta tvarkymuisi ir atsiveikinimui su stovyklaviete bei naujais draugais (prieš tai apsikeitus telefonų numeriais ir FB adresais).

Stovykla baigėsi.

O šį pasakojimą norisi pabaigti Plungės skautų stovyklos ne skautams „Miško burtai“ pažymėjimo teksto ištrauka:

„pažymėjimas liudija, kad jaunoji miško burtininkė (-as) išmoko šių paslapčių: išgventi miške, gaminti gyvybės eliksyrus iš gamtos dovanų, pažinti miško gyventojus, pasikliauti visais pojūčiais.

(...) Galiausiai suprato, kad tikrieji lobiai yra draugystė, pasitikėjimas savimi ir aplinkiniais, gebėjimas nekreipti dėmesio į kuisius, dilgėles, žygyje nutrintas kojas ar gurgiantį pilvą bei kitas nereikšmingas smulkmenas ir mokėjimas džiaugtis neįkainojamomis dovanomis: vasaros žaluma, šiluma (arba vėsa), saule (arba lietu- mi), žvaigždėmis (arba jonvabaliais), vakarajimu prie laužo, naktiniais budėjimais, skania koše smagioje kompanijoje, žygio nuovargiu, naujomis patirtimis ir draugais, nes iš to ir susideda tikrasis (stovyklos irgi) gyvenimas“.

Ačiū visiems skilčių vadovams, viršininkui, komendantui, ūkvedžiams, mūsų maitin-

tojams iš virtuvės, ypač ūkininkams Martišiams, gausiai dovanojusiems stovyklai gardaus pieno, tėveliams, patikėjusiems mums vaikus, vaikams, kad su saiku ilgėjosi tėvelių ir pakeisdavo net pavargusius, o kartais net kantrybės netekusius vadovus ir visiems visiems, vienaip ar kitaip prisidėjusiems prie stovyklos „Miško burtai“. Burtai veikia!

Stovyklai Plungės rajono savivaldybė skyrė 1900 Eur finansavimą.

**Petras ŽILIUS**



RENGĖJAS – DRAUGIJA „SAULUTĖ“ • LEIDŽIAMAS NUO 1994 M. SPALIO 4 D. • ISSN 1822-6817

Draugijos „Saulutė“ 2022 m. projektas „Žemaitija: kultūra, paveldas, žmonės“

SPAUDOS, RADIO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

PROJEKTUI SKIRTAS 9500 EUR FINANSAVIMAS

**Redaktorė –** Kristina Paulauskaitė

**Korespondentai:** V. Liutikaitė, G. Matevičiūtė, K. Vaitkus, A. Kuprelytė, D. Šimkutė

**Rinko –** Z. Jonušaitė, A. Šakienė.

**Leidėjas:** Ž. Piličiauskas (Nr. 682008), Slyvų g. 8, Kaušėnai, Plungės r. Tel. 8 682 56 996.

Spaudė Ignatų spaustuvė ul. Przemysłowa 26, 16-001 Kleosin

**Straipsnių ir laiškų autorių nuomonės gali nesutapti su redakcijos nuomone.**

Maketavo Žydrūnas Piličiauskas Tel. 8 682 56 996. E. p. zp55598@gmail.com). Tiražas – 1000 egz.

SAULUTĖS DRAUGIJA

Laisvės al. 19, LT-90157 Plungė Tel. 8 614 65 329. E. p. zemsaulute@gmail.com